

Den store verden og det lille menneske

Rüdiger Safranski: *Wieviel Globalisierung verträgt der Mensch?*, Carl Hanser Verlag, München, 2003; dansk udgave: *Hvor meget globalisering tåler mennesket?*, København: Akademisk Forlag, 2004, 108 sider, 169 kr.

Den tyske freelance-filosof Rüdiger Safranski har skrevet et nyt essay, der allerede i titlen *Wieviel Globalisierung verträgt der Mensch?* antyder, at her tages et stort og ukontrollabelt tema op, nemlig globalisering. I løbet af de første kapitler bliver det dog tydeligt, at titlen for så vidt er misvisende, og at der snarere henvises til en grundlæggende antropologisk problematik, nemlig hvor meget mennesket i al almindelighed kan tåle. Det er da heller ikke første gang, at Safranski tager dette tema op, allerede i 1990 var det spørgsmålet om, hvor megen sandhed mennesket kan tåle, der var i centrum (*Wieviel Wahrheit braucht der Mensch? Über das Denkbare und das Lebbar*). Begge bøger tager udgangspunkt i den filosofiske antropologiske tese om mennesket som et mangelvæsen – en idé Safranski i dette essay forfølger tilbage til Nietzsche – hvor hovedproblemet er menneskets *lidenhed*. Set i en række sammenhænge er vi for små til at få tilstrækkelig gavn af vor fornuftsevne, idet vores tanke-mæssige udkast har det med at vende sig imod os.

Møder man som læser op med en forventning om at få diskuteret

globaliseringen som sådan, bliver man i første omgang skuffet, for her handler det ikke om globalisering i et bredt politisk perspektiv, men derimod om individets rolle og overlevelseschancer i en globaliseret verden. Globalisering bliver hos Safranski anledning til noget andet, noget mere. Globalisering er indbegrebet af menneskets anden natur og udtryk for hele vor civilisationsformåen. Fra den første globus i 1600-tallets Nürnberg til det 20. århundredes månelandinger udgør globaliseringen blot et sidste produkt i en lang række af civilisationsydelser, der skal hjælpe det instinkt reducerede menneske til en tålelig tilværelse.

Teksten trækker imidlertid på den oldgamle mistanke om, at mens den teknisk-naturvidenskabelige kultur nok gør os gavn, så var det måske ind imellem bedre ikke at vide og kunne helt så meget. For Safranski er det en gammel udfordring, at vore egne kulturelle produkter har det med at selvstændiggøre sig og vende sig imod os. Eller som det lyder i bogen: „*Wir können mehr herstellen als wir uns vorstellen können*“.

I essayet kommer vi vidt omkring på en for Safranski karakteristisk slentrende facon. Vi møder Kant, Hegel, Schiller, Nietzsche, Freud, Schmitt osv., men får det sjældent at vide. Særligt veloplagte er kapitlerne om globaliseringens (civilisationens) oprindelse i den historiefilosofiske drøm om ophøret af al fjendskab i en situation, hvor alles anerkendelse

af alle er indtrådt. Med udgangspunkt i fjendskabet mellem Kain og Abel bestræber Safranski sig imidlertid på at punktere denne drøm om verdensfreden. Her er det særligt læsningen af Kant, der er interessant, som læses under hensyntagen til det fjendskabsapriori, man møder i *Zum Ewigen Frieden*. I Safranskis klare og oplysende læsning kan en evig fred aldrig få karakter af ét politisk univers, men må altid være et "plurivers" – en magtbalance baseret på demokrati, handel og offentlighed. Læsere, der er bekendt med andre af Safranskis værker, vil her genkende kombinationen af historisk og tekstkritisk læsning, som altid munder ud i en aktuel stillingtagen.

I en situation hvor mennesket tydeligvis ikke har handlingspotentiale til at gribe ind overfor globaliseringen, (og det er ifølge Safranski "normalerfaringen" i den daglige strøm af informationer, tegn og krav, som vi mødes med), må vi afveje, hvad der er tænkeligt, og hvad der kan leves med. Her efterlyser han fremfor alt myndighed som en evne til at kunne træde i karakter overfor omverdenen. Problemet er blot, at omverdenen konstant udvides med globaliseringen, og hvordan træde i karakter overfor hele planeten? Det kan vi ikke, og det skal vi ikke.

Hvordan ser løsningsforslaget så ud? Safranski tyer i denne del af essayet til metaforer, og idet hele løsningen til miseren metaforiseres, gøres den samtidig behagelig ukon-

kret, (som sådan er der ikke noget problem i at bruge billeder til at karakterisere et problemkompleks, men når det kommer til anvisningen af forholdsregler, må der noget andet og mere til). Man fornemmer, at Heidegger står ved højre side og dikterer en poetisk løsning på et problem, som i lige så høj grad er profant, politisk og praktisk. Hvis menneskets civiliserende anstrengelser kan fanges i billedet på det at rydde en lysning i en tilgroet skov, ja så mener Safranski, at vi i dag er vidner til denne problematik blot med modsat fortegn; civilisationen har fået karakter af en uigennemtrængelig skov, som nok engang må ryddes for at skabe plads til mennesket, forstået i overført betydning, som teknikker til at skabe overskuelighed i en hyperkompleks tilværelse. Forholdet mellem den enkelte, og den afmagt globaliseringen afstedkommer, må føre til et arbejde med sig selv i et forsøg på at skabe livsduelighed i forhold til de ting, som er større end mennesket.

Metaforiseringen af civilisationen munder i essayets sidste del ud i en tilslutning til et klassisk humanistisk dannelsesideal, som vi møder det hos Schiller og Humboldt. Dette dannelsesideal er ifølge Safranski stadig brugbar medicin mod verdens totale karakter: Man må gestalte sig selv som et helt individ, men i samklang med den verden, der omgiver én, og som i dag er den globaliserede. Med Wilhelm von Humboldt lyder det: „*Wer, wenn er stirbt, sich sagen kann: „Ich*

habe soviel Welt, als ich konnte, erfaßt, und in meine Menschheit verwandelt” – der hat sein Ziel erreicht.“ Dannelsesproblematikken synes således helt at overskygge globaliseringsemnet i bogens sidste kapitler.

Globaliseringsbegrebet er reelt kun en anledning for udfoldelsen af en filosofisk antropologi og er i essayet gjort lig med summen af alle menneskelige tiltag i historien. Begrebet taber på den måde al analytisk kraft og defineres sjældent analytisk eller empirisk slående, som regel kun med smagsprøver fra nyhedsudsendelsernes sædvanlige eksempelkreds.

At det egentlige emne er en dybere beskrivelse af menneskets antropologi giver sig udslag i det hyppigt anvendte begreb „Mensch“, som jo også er centralt for titlen. Men hvilket menneske? Som en del af bogens småkonservative intention bruges der en del krudt på at destruere begrebet om en menneskehed *ingesamt*, samtidig med at en mere eller mindre undefineret menneskelig antropologi alligevel bruges som en målestok for globaliseringskritikken.

Endelig løber værket ud i en temmelig diffus løsning til det plagede menneske, som går ud på at afskærme sig fra verden. Her er det altafgørende (og ikke særligt tydeligt), hvad der menes. I bedste fald er der tale om en epikuræisk forestilling om moderation, men i værste fald får begreberne ”Heimat” og ”Ortsfestighed” (som bliver taget i anvendelse) karakter af en bornert verdensfor-

ståelse, der er sig selv nærmest. At ideen om tilbagetrækning fra verden overhovedet kan være en gangbar løsning kan man så tilslutte sig eller lade være, problemfri er den dog på ingen måde. På titlens spørgsmål om, hvor meget globalisering mennesket kan tåle, er Safranskis svar: Ikke så meget som vi tror.

Rikke Louise Peters og
Frank Beck Lassen